

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA BẢO TÀNG

NGUYỄN VĂN TUẤN

TÌM HIỂU DI TÍCH CHÙA DẦU
(XÃ KHÁNH HÒA – HUYỆN YÊN KHÁNH – TỈNH NINH BÌNH)

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
NGÀNH BẢO TÀNG

Người hướng dẫn: PGS.TS Đặng Văn Bài

HÀ NỘI — 2010

MỤC LỤC

Trang

Lời cảm ơn

PHẦN MỞ ĐẦU.....	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Mục đích nghiên cứu.....	3
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	3
4. Phương pháp nghiên cứu.....	3
5. Bố cục của khoá luận	4
CHƯƠNG 1. CHÙA DẦU TRONG DIỄN TRÌNH LỊCH SỬ.....	5
1.1. Khái quát về lịch sử vùng đất nơi tồn tại di tích.....	5
1.1.1. Vị trí địa lý và điều kiện tự nhiên.....	5
1.1.2. Truyền thống lịch sử - văn hóa	9
1.2. Diễn trình lịch sử chùa Dầu.....	11
1.2.1. Niên đại khởi dựng của di tích.....	11
1.2.2. Quá trình tồn tại của di tích.....	14
1.3. Sự kiện nhân vật liên quan đến di tích.....	17
CHƯƠNG 2. GIÁ TRỊ KIẾN TRÚC - NGHỆ THUẬT VÀ LỄ HỘI	
CHÙA DẦU.....	23
2.1. Giá trị kiến trúc.....	23
2.1.1. Không gian cảnh quan.....	23
2.1.2. Bố cục mặt bằng.....	29
2.1.3. Kết cấu kiến trúc.....	30
2.1.3.1. Tam quan.....	30
2.1.3.2. Tiền đường.....	33
2.1.3.3. Thượng điện.....	35
2.1.3.4. Hậu cung.....	37
2.1.3.5. Hậu đường.....	38
2.1.3.6. Nhà tổ.....	39
2.1.3.7. Hai dãy nhà Giải vũ.....	40
2.1.3.8. Khu vườn tháp.....	41

2.2. Giá trị nghệ thuật.....	42
2.2.1. Trang trí trên kiến trúc.....	42
2.2.1.1. Trang trí bên ngoài kiến trúc.....	42
2.2.1.2. Trang trí bên trong kiến trúc.....	44
2.2.2. Các di vật trong Chùa Dầu.....	46
2.2.2.1. Hệ thống tượng thờ.....	46
2.2.2.2. Một số di vật tiêu biểu.....	58
2.3. Lễ hội Chùa Dầu.....	70
CHƯƠNG 3. MỘT SỐ KIẾN NGHỊ VỀ VẤN ĐỀ BẢO TỒN, TÔN TẠO	
VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ CỦA DI TÍCH.....	79
3.1. Vấn đề bảo vệ di tích.....	79
3.1.1. Bảo vệ di tích bằng các văn bản pháp lý.....	79
3.1.1.1. Văn bản quốc tế.....	79
3.1.1.2. Văn bản của Việt Nam.....	82
3.1.2. Hiện trạng di tích và di vật chùa Dầu.....	84
3.1.2.1. Hiện trạng di tích chùa Dầu.....	84
3.1.2.2. Hiện trạng di vật tại chùa Dầu.....	87
3.2. Giải pháp bảo tồn di tích chùa Dầu.....	89
3.3. Giải pháp tu bổ di tích chùa Dầu.....	93
3.4. Tôn tạo di tích chùa Dầu.....	94
3.5. Tăng cường trong quản lý di tích.....	95
3.6. Hiện trạng lễ hội chùa Dầu.....	96
3.7. Giải pháp bảo tồn lễ hội chùa Dầu.....	97
3.8. Khai thác, phát huy giá trị của di tích.....	97
KẾT LUẬN	103
TÀI LIỆU THAM KHẢO	
PHỤ LỤC	

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Trong tiến trình lịch sử dựng nước và giữ nước của dân tộc ta, ở bất kỳ nơi đâu trên đất Việt chúng ta đều bắt gặp những di tích lịch sử - văn hoá như: đình, chùa, đền, miếu, lăng tẩm... Đây chính là tài sản vô cùng quý giá mà cha ông ta đã để lại cho thế hệ hôm nay.

Di tích lịch sử - văn hoá là những trang sử sống có sức thuyết phục đối với mọi con dân đất Việt vì ở đó mang dấu ấn của lịch sử, hơi thở của thời đại truyền lại cho muôn đời sau. Những di tích lịch sử ấy được coi như “Bảo tàng sống” về kiến trúc, điêu khắc, nghệ thuật trang trí và những giá trị văn hoá phi vật thể. Gìn giữ những di tích lịch sử - văn hoá không chỉ đơn thuần là gìn giữ những thành quả vật chất của người xưa, mà hơn hết là tiếp tục kế thừa và phát huy sáng tạo ra những giá trị văn hoá mới, phù hợp với xu thế phát triển của thời đại.

Tìm hiểu về di tích lịch sử - văn hoá là tìm về cội nguồn của dân tộc để kế thừa và phát huy góp phần làm đẹp truyền thống văn hoá. Và những di tích ấy sẽ trở nên có ý nghĩa hơn nếu chúng ta đi sâu nghiên cứu, tìm hiểu, phân tích từng lớp văn hoá chứa đựng trong đó để phân nào hiểu rõ hơn về cội nguồn văn hoá của dân tộc để gìn giữ, bảo tồn những tinh hoa văn hoá, truyền thống đạo đức, thuần phong mỹ tục và lấy đó làm nền tảng xây dựng nền văn hoá Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc, từ đó biết kết hợp hài hoà giữa quá khứ - hiện tại và hướng tới tương lai.

Trải qua bao nhiêu thế kỷ, với những biến cố thăng trầm của lịch sử và xã hội đã khiến cho nhiều di tích lịch sử - văn hoá quý giá bị huỷ hoại dưới bàn tay vô tình hay hữu ý của con người, thêm vào đó là sự khắc nghiệt của khí hậu nhiệt đới gió mùa và chiến tranh đã tàn phá nặng nề và khiến cho nhiều di tích lịch sử - văn hoá ở Ninh Bình nói riêng, cũng như cả nước nói chung bị thu hẹp, đổ nát và xuống cấp nghiêm trọng hoặc bị một lớp rêu phong phủ mờ vì sự lãng quên của con người.

Trong những năm gần đây, hoà chung với xu thế phát triển của đất nước, các di tích lịch sử - văn hoá dần được phục hồi, tôn tạo và phát huy tác dụng của mình. Người ta nhận ra rằng chính các di tích lịch sử - văn hoá đã và đang góp phần không nhỏ vào sự hoàn thiện con người, giúp con người vươn tới cuộc sống tốt đẹp hơn và hướng người ta trở về với cội nguồn, ngược dòng lịch sử, trở về với quá khứ, không lãng quên quá khứ mà trái lại biết trân trọng những thành quả và tinh thần của quá khứ. Từ đó kế thừa, khai thác phục vụ mục đích của con người.

Hiện nay công tác bảo tồn, trùng tu và khai thác giá trị văn hoá còn tiềm ẩn bên trong các di tích lịch sử - văn hoá, đã và đang trở thành vấn đề cấp bách trong sự nghiệp xây dựng văn hoá ở nước ta. Chúng ta luôn phải có ý thức bảo vệ, nghiên cứu những viên ngọc quý của cha ông để lại. Gìn giữ cho hiện tại và tương lai, kế thừa những tinh hoa, những truyền thống tốt đẹp của tổ tiên, phù hợp với đường lối của Đảng và Nhà nước là xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc.

Nhận thức được ý nghĩa và tầm quan trọng của vấn đề này, là sinh viên năm thứ tư chuyên ngành Bảo tàng, với niềm say mê nghề nghiệp, cùng các kiến thức đã tập hợp được sau bốn năm học và quá trình học tập thực tế tại một số di tích, tự nhận thấy được rằng Ninh Bình là một địa chỉ văn hoá đặc biệt, có số lượng di tích đậm đặc mang nét riêng của văn hoá Ninh Bình. Hiểu rõ tầm quan trọng của việc bảo tồn các di tích lịch sử - văn hoá trên đất Ninh Bình, cùng với nguyện vọng của bản thân, tôi nghĩ rằng mình cần phải đóng góp vào sự nghiệp bảo vệ di sản văn hoá quý báu đó. Với sự chỉ bảo khuyến khích của khoa Bảo tàng và giáo viên hướng dẫn Đặng Văn Bài, tôi đã mạnh dạn chọn đề tài: ***“Tìm hiểu di tích Chùa Dầu”, xã Khánh Hoà - huyện Yên Khánh - tỉnh Ninh Bình*** làm khoá luận tốt nghiệp Đại học của mình.

Tuy nhiên, đây là một việc làm mới mẻ đối với tôi, vì vậy khoá luận tốt nghiệp sẽ không tránh khỏi những sai sót do hạn chế về thời gian thực hiện đề tài và nhất là sự hạn hẹp về kiến thức thực tế của một sinh viên. Tôi rất mong

nhận được sự chỉ dạy chân tình, những góp ý sâu sắc của thầy cô giáo, cùng các bạn bè để khoá luận tốt nghiệp này được hoàn chỉnh hơn.

2. Mục đích nghiên cứu

Khoá luận nhằm mục đích tìm hiểu các mặt giá trị về lịch sử văn hoá và kiến trúc nghệ thuật của di tích Chùa Dầu.

Trên cơ sở khảo sát thực địa tại di tích và qua tham khảo ý kiến của các nhà khoa học về di tích Chùa Dầu, cùng với những hiểu biết của bản thân, người viết mạnh dạn đưa ra một số kiến nghị về vấn đề bảo tồn và phát huy tác dụng, giá trị của di tích.

Bên cạnh đó, khoá luận tốt nghiệp góp phần cung cấp thêm thông tin, tư liệu phục vụ cho việc học tập, nghiên cứu, nâng cao kiến thức chuyên ngành về di tích lịch sử - văn hoá nói chung và di tích Chùa Dầu nói riêng.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của khoá luận là di tích và toàn bộ di vật cũng như môi trường cảnh quan xung quanh di tích Chùa Dầu, thuộc xã Khánh Hoà - huyện Yên Khánh - tỉnh Ninh Bình.

Phạm vi nghiên cứu của khoá luận trên hai phương diện:

* **Về thời gian:** Nghiên cứu di tích Chùa Dầu gắn liền với quá trình hình thành, tồn tại của di tích từ khi khởi dựng đến nay.

* **Về không gian:** Nghiên cứu di tích Chùa Dầu trong không gian lịch sử - văn hoá của vùng đất nơi di tích tồn tại, thuộc xã Khánh Hoà - huyện Yên Khánh - tỉnh Ninh Bình.

4. Phương pháp nghiên cứu

Khoá luận tốt nghiệp sử dụng hệ phương pháp luận của chủ nghĩa Mác - Lênin, đó là chủ nghĩa duy vật lịch sử và chủ nghĩa duy vật biện chứng.

Bên cạnh đó khoá luận còn sử dụng các phương pháp nghiên cứu chuyên ngành, liên ngành như: Bảo tàng học, bảo tồn di tích, mỹ thuật học, sử học, văn hoá học... Trong đó sử dụng chủ yếu phương pháp khảo sát tại thực

địa đê: quan sát, miêu tả, đo vẽ, chụp ảnh, phỏng vấn, thu thập tài liệu hiện vật có ở di tích.

5. Bố cục của khoá luận

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo và phụ lục, khoá luận có kết cấu gồm 3 chương:

Chương 1. Chùa Dầu trong diễn trình lịch sử

Chương 2. Giá trị kiến trúc - nghệ thuật và lễ hội Chùa Dầu

Chương 3. Một số kiến nghị về vấn đề bảo tồn, tôn tạo và phát huy giá trị của di tích.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đào Duy Anh (2000), *Việt Nam văn hóa sử cương*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
2. Đặng Văn Bài (1994), “*Di tích lịch sử văn hóa trong chiến lược phát triển du lịch*”, Văn hóa nghệ thuật ⁽²⁾.
3. Đặng Văn Bài (2006), “*Tu bổ và tôn tạo các di tích lịch sử văn hóa là hoạt động đặc thù và chuyên ngành*”, Di sản văn hóa ⁽²⁾, tr.10 - 16.
4. Đặng Văn Bài (2006), “*Tu bổ và tôn tạo di tích lịch sử văn hóa là hoạt động đặc thù và chuyên ngành*”, Di sản văn hóa (2), tr.10 - 16.
5. Đặng Văn Bài (1994), “*Di tích lịch sử - văn hóa trong chiến lược phát triển di lịch trong văn hóa nghệ thuật (2)*”.
6. Trần Lâm Biền (1996), *Chùa Việt*, Nxb Văn hóa Thông tin, Hà Nội.
7. Trần Lâm Biền (2003), *Đồ thờ trong di tích người Việt*, Nxb VHNT, HN.
8. Trần Lâm Biền (2003), *Lịch sử mỹ thuật Việt Nam*, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội.
9. Trần Lâm Biền (chủ biên) (2001), *Trang trí trong mỹ thuật truyền thống của người Việt*, Nxb Văn hóa dân tộc, HN.
10. Trần Lâm Biền (chủ nhiệm đề tài) (2008), *Diễn biến kiến trúc truyền thống Việt (Vùng châu thổ Sông Hồng)*, Bộ Văn hóa - Thông tin, Viện Bảo tồn di tích, Đề tài nghiên cứu khoa học cấp bộ, HN.
11. Trần Lâm Biền (2005), *Một con đường tiếp cận lịch sử*, Nxb Văn hóa dân tộc, HN.
12. Lâm Biền - Đào Hùng (1985), “*Con rồng trong mỹ thuật Việt Nam*”, Mỹ thuật, (2), tr.10 - 16.
13. Phan Kế Bính (1990), *Việt Nam phong tục*, Nxb TP HCM, TP HCM.
14. Nguyễn Du Chi (2003), *Hoa văn Việt Nam*, Nxb Viện mỹ thuật, HN.

15. Trịnh Minh Đức – Nguyễn Đăng Duy (1993), *Bảo tồn di tích lịch sử văn hóa*, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội.
16. Trịnh Thị Minh Đức (chủ biên) (2007), *Bảo tồn di tích lịch sử văn hóa thông tin*, Hà Nội.
17. Nguyễn Quốc Hùng (2003), *Giữ gìn và phát huy di sản văn hóa vật thể tại các di tích lịch sử văn hóa danh lam thắng cảnh*, tạp chí Di sản văn hóa (số 4).
18. Nguyễn Thị Huệ (2005), *Lược sử sự nghiệp Bảo tồn Bảo tàng Việt Nam từ 1945 đến nay*, trường Đại học Văn hóa Hà Nội.
19. Phạm Mai Hùng (2003), *Giữ gìn và phát huy di sản văn hóa dân tộc*, Nxb VHNT, HN.
20. Phạm Mai Hùng và Nguyễn Thế Long (đồng chủ biên) (1997), *Chùa Hà Nội*, Nxb VHNT, HN.
21. *Hỏi đáp về văn hóa Việt Nam* (1998), Nxb Văn hóa nghệ thuật, HN.
22. Khoa Bảo tàng trường Đại học Văn hóa Hà Nội (1990), *Cơ sở Bảo tàng học - tập 2,3*, Hà Nội.
23. Phan Khanh (1992), *Bảo tàng - Di tích - Lễ hội*, Nxb Văn hóa Thông tin, Hà Nội.
24. Nguyễn Thị Minh Lý (chủ biên), *Đại cương về cổ vật Việt Nam*, trường Đại học Văn Hóa Hà Nội, Hà Nội.
25. *Luật Di sản văn hóa năm 2001* (được sửa đổi, bổ sung năm 2009) (2009), Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
26. Nguyễn Tử Mẫn (chủ biên) (2001), *Ninh Bình toàn tỉnh địa chí khảo biên*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
27. Trần Ngọc Thêm (1999), *Cơ sở văn hóa Việt Nam*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
28. Trần Nho Thìn (1991), *Vào chùa lễ Phật*, Nxb văn hóa Thông tin, Hà Nội.
29. Hà Văn Tấn (chủ biên) (1993), *Chùa Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội.
30. Thư viện Bảo tàng Ninh Bình (1993), *Hồ sơ di tích chùa Dầu*.